

Addendum rapport kringlooplandbouw

Studieclub Vorden* - december 2019

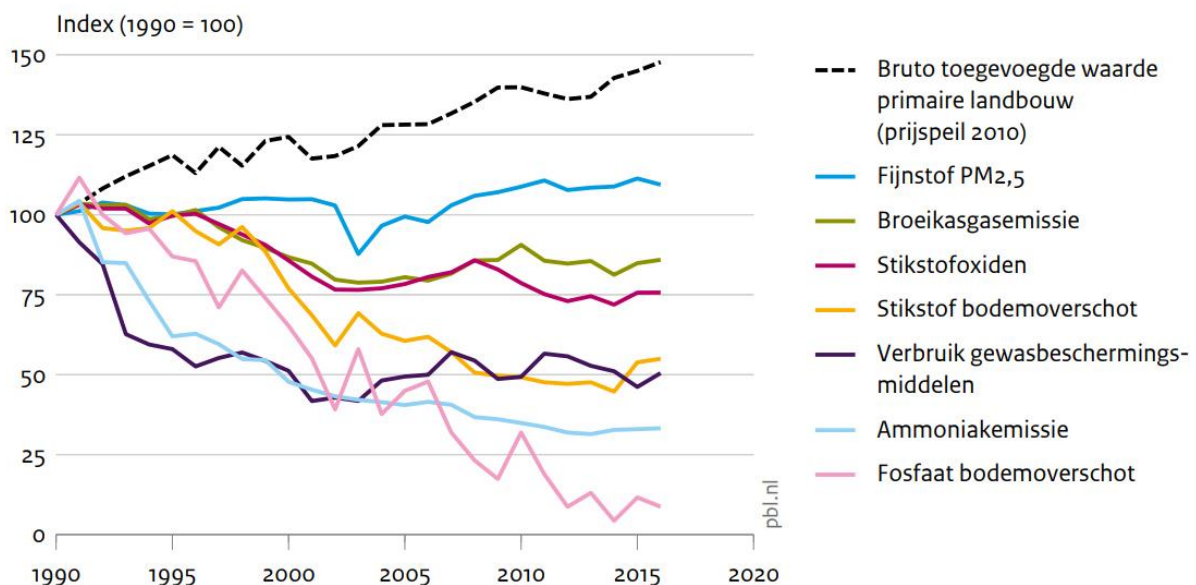
* Marc Vervoort, Joke Regouw, Cees Kraakman, JW Drijver - www.studieclub-vorden.nl

In het voorjaar van 2019 presenteerde studieclub Vorden zijn bevindingen over de kringlooplandbouw. In mei volgde een levendige debatavond. Het verslag daarvan werd vervolgens aan het rapport toegevoegd. Een aantal nieuwe ontwikkelingen heeft ons ertoe gebracht dit addendum te schrijven. De Raad van State scherpte in mei de regel rond stikstofuitstoot drastisch aan, waardoor de bouw 'op slot' ging. Als oplossing stelde in september Tjeerd de Groot van D66 voor om de varkens- en kippenstapel te halveren. Toen was het hek van de dam: boze boeren en bouwers zetten het Maaieveld vol; er kwam een eerste pakket maatregelen van de regering en boeren presenteerden hun eigen plannen. En tussendoor had het kabinet eind juni het klimaatakkoord gepresenteerd.

Vermindering van de stikstofuitstoot

Al deze plannen hebben (mede) tot doel te komen tot een forse stikstofreductie. Daarom gaan we allereerst wat nader in op die problematiek. De uitspraak van de Raad van State van 29 mei 2019 betekende stopzetting van de zogenaamde PAS-regeling, een regeling die tegen de Europese stikstofregels inging. Er geldt sindsdien een plafond op de uitstoot van stikstof. Het gaat om NH₃ door de landbouw en NO_x door industrie, bouw en verkeer. Vóór de vergunningverlening voor een project (een staluitbreiding, een nieuwe woonwijk, ...) moet men *aantoonbaar* maatregelen nemen opdat de stikstofdepositie op natuurgebieden niet toeneemt en liever minder wordt. Daarom liggen zoveel woningbouwprojecten stil. De bouw zit 'op slot' en dat slot gaat er pas af als er met name in andere sectoren stikstof wordt 'ingeleverd'. Half november besloot het Kabinet, na advies van de commissie Remkes, als een eerste stap de maximum snelheid op autowegen te verlagen tot 100 km/u overdag, minder eiwit in het veevoer voor koeien en geld voor herstel van de natuur.

Bruto toegevoegde waarde en milieudruk landbouw

Bron: Emissieregistratie; CBS; bewerking PBL

Landbouw, stikstof, grondwater

Omdat de landbouw (vooral de veeteelt) voor bijna de helft van alle stikstofuitstoot zorgt, is daar ook het meeste te 'halen' als het om stikstofreductie gaat. In tegenstelling tot de bewering van de boerenorganisaties is de ammoniakemissie (NH₃-gas) na 2010 niet meer gedaald maar gestabiliseerd, zie de figuur hierboven. Vanuit de veeteelt komt er veel ammoniak in de lucht dat vervolgens in onder andere natuurgebieden neerslaat. Dit leidt daar tot overbemesting. Planten die op arme grond gedijen, worden verdrongen door soorten als gras en brandnetel. Ook leidt ammoniakneerslag tot verzuring van de grond en dus tot kalkverarming. Dit werkt op zijn beurt weer door in de fauna, zoals nu al te zien is bij vogels, zoals koolmezen, die kalk tekort komen voor eierschalen en botten.

Door de akkerbouw wordt op veel plaatsen het grondwater vervuild. Dit komt door de overbemesting met kunstmest, de toepassing van chemische bestrijdingsmiddelen en de daarop volgende uitspoeling naar het grondwater. Resultaat: verzuring, overmatige voedselrijkdom en vergiftiging.

Kringlooplandbouw

Kringlooplandbouw kan voor een drastische verlaging van de stikstofuitstoot zorgen. Door andere bemesting en voer daalt de uitstoot per stuk vee, maar bovendien zal door de extensivering die de kringlooplandbouw eist de veestapel flink kleiner worden. Niet omdat reductie op zich geëist wordt, maar omdat die vanzelf voortvloeit uit de invoering van kringlooplandbouw. Steun van de overheid is voor de omslag onontbeerlijk, herhalen we ook hier.

Biologische landbouw heeft veel aspecten van kringlooplandbouw in zich, onder andere wat betreft bodemgebruik, bemesting, mestverwerking en diervoer. Wanneer we eens in Europa rondkijken, heeft Oostenrijk het meeste biologische landbouw. 23% van het beschikbare areaal wordt biologisch gebruikt, te vergelijken met 3% in Nederland (cijfers 2017). Wat betreft melkkoeien: ruim 20% biologisch versus 1,9%, in absolute aantallen: 115.000 versus 35.000. De stikstofbelasting van de bodem is in Oostenrijk dan ook een factor 4 lager dan in Nederland. Maar ook daar is de boodschap: eet minder vlees en verspil minder voedsel. Anderzijds wordt nog steeds ook in Oostenrijk veel mais en soja ingevoerd, terwijl de helft van alle akkers daar ook al vol mee staan.

Het klimaatakkoord en boerenplannen

In het klimaatakkoord van 28 juni was al een veel sterkere beperking van de CO₂-uitstoot opgenomen dan voorheen: "In 2050 doen we dit in zo klein als mogelijk en zo groot als nodige gesloten grondgebonden kringlopen, . . . Dit betekent dat kringlopen van grondstoffen en hulpbronnen op een zo laag mogelijk schaalniveau zijn gesloten, regionaal, nationaal of internationaal. Akkerbouw, veehouderij en tuinbouw gebruiken in de eerste plaats grondstoffen uit elkaars ketens en reststromen uit de voedingsmiddelenindustrie en voedingsketens. . . Kringloopbedrijven verbruiken zo weinig mogelijk energie en zo veel mogelijk hernieuwbare. Boeren en tuinders verdienen daarmee een goed inkomen."

Eind november presenteerde een boerencollectief zijn plannen voor minder uitstoot van ammoniak: minder eiwit in het voer, minder kunstmest, meer dierlijke mest, extra weidegang en het aanleggen van mest met water. Een stop- en saneringsregeling voor varkensboeren komt daar nog bovenop. Maar ook willen ze wel minder natura2000 gebieden. Milieuorganisaties hebben in een eerste reactie aangegeven dat de hele landbouw zou moeten hervormen. Deze boerenplannen gaan veel minder ver dan de plannen voor kringlooplandbouw van het ministerie van LNV.

Ook wij blijven pleiten voor drastische invoering van kringlooplandbouw. Aantasting van natuurgebieden willen we beslist niet, eerder versterking ervan met de aanleg van robuuste onderlinge verbanden.